

TÜRKİYE’DE KAMU ÇALIŞANLARININ SENDİKALAŞMA ÇABALARI VE SORUNLARI

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman Benli *

ÖZET

Türkiye’de kamu çalışanlarının sendikalaşma ile ilgili çabaları ve sorunlarının 1980 öncesinde olduğu gibi 1980 sonrasında da farklı açılardan devam ettiği görülmektedir. Kamu çalışanlarının örgütlülük düzeyleri, sendikal anlayışları ve farklılıklarına rağmen gerek ulusal gerekse uluslar arası düzeyde kendilerini tanıtmak için gerçekleştirmiş oldukları faaliyet ve eylemler ile iki milyon civarında kamu çalışanı ilgili yasa çıkmadan önce sendikalaşmak için fırsatlar oluşturmuşlar ve sendikalaşmışlardır. Yasa çıkmadan önce kamu çalışanlarına kolaylık olması bakımından yayınlanan Başbakanlık Genelgelerinin de kamu çalışanlarını rahatlattığı bilinmektedir. Bu çerçevede çeşitli eylem ve faaliyetlerde bulunan kamu çalışanları, nihayet 4688 sayılı yasa ile 25.06.2001 tarihinde kendileriyle ilgili bir yasaya kavuşmuşlardır. Sendikalar bu yasayı yeterli bulmamakta ve eleştirmektedirler. Bununla birlikte, ilgili yasa çerçevesinde örgütlenen kamu çalışanları sendikaları ÇSGB’na göndermiş oldukları üye sayıları ile Bakanlık tarafından yetkili olanları da belirlenmiştir. Bu çalışmada, kamu çalışanlarının her şeye rağmen sendikal örgütlenme konusundaki gösterdikleri ileri adımlara ve sorunlarına değinilerek genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

ANAHTAR KELİMELER

Kamu Çalışanları, Sendikalaşma, Kamu Çalışanları Sendikaları

*Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Böl. Öğretim Üyesi

ABSTRACT

It has been observed that the problem and efforts of public servants to form their own labor unions continues after 1980 as it was before 1980, but in a different manner. Despite of differences in level of independence union perception beside others, public servants had created opportunities to form their own unions before the law for two million civil servants was realized through activities and actions in order to be recognized both national and international level.

It has been known that the premiership circulars relieved the civil servants in point of relaxing them before the law was issued. The civil servants that were involved in actions and activities about this topic attained a law related to them with law article 4688 on june 25th, 2001. Unions have found this law insufficient and have criticized it. However, the civil servants' unions that are organized in terms of relevant law have been recongnized as authorized by Ministry with the members that they sent to the Ministry of Labour and Social Security (ÇSGB). In this article, dispite of everything, progress in union formation and union problems will be evaluated.

KEY WORDS

Civil Servants, Unionization, Civil Servants' Unions

1. GİRİŞ

Türkiye'de 1980 sonrasındaki gelişmeler çalışma hayatı açısından önemli değişikliklerin meydana gelmesine neden olmuştur. Bu döneme Türk sendikacılığı açısından bakıldığında; karmaşık bir yapı, 1980 sonrasının olağanüstü ortamından kaynaklanan kısıtlamalar ve Türk sendikacılığı için zor bir dönemin başlangıcının işaretleri görülmekteydi. Kamu çalışanlarının mevcut zorluklara ve belirsizliklere rağmen önce dernek şeklinde örgütlenmeleri zamanla sendikalaşma için fırsatlar oluşturmaları ve sendikalaşmaları - Bu konuda Anayasal bir engel olmamasına ve yasal düzenleme bulunmamasına rağmen- fiili (de facto) bir durum ortaya

çıkarmıştır. Kamu çalışanlarının bu çabaları siyasal partiler tarafından da desteklenmiş, üstelik iktidara gelmeleri halinde bu konuda yasal düzenlemelerin yapılacağına dair vaatlerde de bulunmuşlardır. Nihayet, yasal düzenleme bazı aksaklıklara ve kısmi değişikliklere rağmen 4688 sayılı yasa ile 25.06.2001 tarihinde kabul edilmiştir. 1990'ların başlarında kamu görevlilerinin sendikal örgütlenme konusunda göstermiş oldukları eylemler ve ileri adımlar genel olarak işçi sendikalarının yaşamış olduğu krizlerin ve bunalımların çözüme kavuşturulması hususunda bir moral destek olması bakımından da önem arz etmiştir. Kamu çalışanları sendikacılığındaki bu olumlu gelişmeler aynı zamanda örgütlenme özgürlüğünün ve demokratik sürecin sağlıklı işletilebilmesi açısından da büyük anlam taşımaktadır. Bu çalışmada kamu çalışanlarının sendikalaşma çabalarının son yıllardaki seyri dikkate alınarak 1980 öncesi ayrımlara ve özellikle 1980 sonrasında 20 yıllık süreçte ortaya çıkan gelişmelere değinilerek 4688 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

2.KAMU ÇALIŞANLARI

Dar ve geniş anlamda kullanılan kamu görevlisi kavramı, kamu kuruluşlarına bağlı olarak çalışan memurlar, işçiler, sözleşmeliler ve geçici görevlilerden oluşanları içermektedir (Gözübüyük, 1998: 160-161; Günday, 2002: 51-56). Son yıllarda kamu sektöründeki çalışma ilişkilerinin değişiklik eğilimini yansıtır olmaları ve yeni yönetim yaklaşımlarını kullanma arzuları, kamu sektörünün yeniden değerlendirilmesinde farklı bakış açılarını ortaya koymaktadır (Du Gay, 2000: 81; Keller, 1990: 254-258). Bununla birlikte, Türkiye'de kamu personel rejiminin zorlanan ve aksayan yönlerinin bulunduğu genellikle ifade edilir. Özellikle yeterlik ve kariyer ilkesi, ücret dengesi, sınıflandırma, personel rejimini kanunlarla düzenleme ilkesine işlerlik kazandırılmamış olması ve profesyonel bir yönetici sınıfının kurulamaması gibi olumsuzlukların da memur statüsü ve sayısının her zaman tartışılır olduğu gerçeğini gizlememektedir (Canman, 2000: 286-296; Kutal, 2002: 103-119). Ancak, kamu çalışanlarına ne kadarının sendikalaşabileceği açısından bakıldığında; -ileride ayrıntılı olarak ifade edilecektir- 4688 sayılı kanununun 2. md.'sinde "kamu hizmetlerinin görüldüğü genel, katma ve özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı kuruluşlarda kamu iktisadi

teşebbüslerinde, özel kanunlarla veya özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan banka ve teşekküller ile bunlara bağlı kuruluşlarda ve diğer kamu kuruluşlarında işçi statüsü dışında çalışan kamu görevlilerini dahil etmiştir”. İfadesinin olduğu görülecektir. Bu durumda kapsamın farklı olması yasa gereği sendikalaşabilir kamu çalışanı sayısını da sınırlandırmaktadır. Türkiye ile bazı Avrupa ülkelerinin memur sayıları karşılaştırıldığında, kamu kesiminde çalışanların sayısının gerek sendikalar ve araştırmacılar tarafından gerekse ‘işveren devlet’ tarafından tartışılır olduğu görülecektir. Örneğin OECD ülkeleriyle kıyaslandığında Türkiye’de memur sayısının nüfusun %3.3 düzeyinde kaldığı, bu oranın ABD’de 7.46, Finlandiya’da 10.4, Hollanda ve Almanya’da 5.2, Macaristan’da 7.8 olduğu ifade edilmekte ve Türkiye’nin nüfusuna oranla memur sayısının fazla olmadığı dile getirilmektedir (Bila, 2001: 5)*.

3. SENDİKALAŞMA ÇABALARI

Memurların örgütlenmesinin tarihsel gelişimi, nedenleri ve gerekliliğinin yanı sıra sendikal hakların uluslar arası kaynaklarının da sendikalaşmada temel dayanaklar olduğu muhakkaktır. Başta, ILO’ nun 87, 98 ve 151 sayılı sözleşmeleri olmak üzere Birleşmiş Milletler belgelerinden “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”, “Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslar arası Sözleşmesi”, “Sivil ve Siyasal Haklar Uluslar arası Sözleşmesi” ile “Öğretim Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye” kararının ayrıca Avrupa Konseyi belgelerinden “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi” ve “Avrupa Sosyal Şartı” memurların sendikalaşmalarının uluslar arası dayanaklarını oluşturmaktadırlar. Günümüzde “sendikal özgürlükler” sorunu ile “kamu çalışanları sendikacılığı” önemini ve işçi sendikacılığı yanında

*Yine başka bir OECD verisinde Finlandiya’da her 10, Kanada’da her 12, ABD’de her 13, İrlanda’da her 14, Almanya ve Hollanda’da her 19, İspanya ve İtalya’da da her 25 kişiden birinin memur olduğu ifade edilmektedir. Türkiye’de ise her 30 kişiden ancak 1’inin memurluk yaptığı, 2000 yılı itibarıyla nüfusu 275562673 olan ABD’de merkezi idarede 2 milyon 777 bin, eyaletlerde 4 milyon 746 bin, belediyeler ve diğer yerel kuruluşlarda 13 milyon 49 bin olmak üzere toplam 20 milyon 572 bin memurun istihdam edildiği vurgulanmaktadır. Memur sayısı Almanya’da 4 milyon 364 bini aşarken her iki ülkede de memurların nüfusa oranı Türkiye’nin oldukça üzerinde olduğu, DPT kamu istihdam oranlarının da Türkiye’nin bu alanda orta sıralarda yer aldığını göstermektedir. Türkiye’de kamu istihdamının toplam istihdama oranı %14.2, bu oran ABD’de %14, İsviçre’de %11.4, İngiltere’de %14.4, İspanya’da %15.2, Almanya’da %15.6, İtalya’da %16.1, Kanada da ise %19.6 olarak gerçekleşmiştir.(<http://www.nethaber.com-12.11.2002>).(Ayrıca Tablo 6’ya bakınız).

demokratik çoğulcu toplum anlayışının vazgeçilmez bir unsuru olarak da işlevselliğini korumaktadır.

İşçi sendikaları, kamu çalışanlarının sendikacılık sorunlarına ilgi duymakta ve onlara destek olmaktadır. Bu çerçevede Türk işçi sendikaları, işçi-memur ayrımının aşılmasıyla kamu çalışanlarının da ekonomik, sosyal, mesleki hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için örgütlülüklerini arzu etmekte ve savunmaktadırlar (Türk-İş 1995: 282; Disk 1994: 128-132; Hak-İş: 249).

A. 1980 Öncesi Gelişmeler

1961 Anayasası 46. maddesiyle sendika hakkını “çalışanlara” tanımak suretiyle, işçiler yanında kamu görevlilerinin de sendika hakkı kapsamında ele alınmasına olanak sağlamıştır. Özellikle 8 haziran 1965 tarihinde kabul edilen “624 sayılı devlet personeli sendikaları kanunu” ile kamu görevlilerine ilk kez sendikalaşma hakkı yasal güvenceye bağlanmıştır. Bu zaman aralığında 2 konfederasyon, 16 federasyon ve sonradan lağvedilenler hariç olmak üzere 533 sendika kurulmuştur (Mihçioğlu 1968: 99-135).

Ancak söz konusu yasanın beklenen başarıyı sağlayamadığı, başlangıçta sendikaların doğal yapılarını dikkate almadığı ve yasanın memurlara ait bir derneğin düzenlenmesi gibi bir anlamı çağrıştırdığı ileri sürülerek eleştirilmiştir (Kutal 1968: 22). Bu olumsuz gelişmelere rağmen kamu görevlileri o dönemde sendikalaşmaya büyük ilgi göstermişler ve hızlı bir şekilde örgütlenme faaliyetleri gerçekleştirmişlerdir. Fakat bu dönemde gelişen ve değişen ortam 1971 yılında yeni düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bu düzenlemelerle 1961 Anayasasının 46. maddesinde ifade edilen “çalışanlar” ibaresi “işçiler” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca o dönemde Anayasanın 119. Maddesi, “memurlar siyasi partilere ve sendikalara üye olamazlar” şeklini almış, 46. ve 119. Maddelerle ilgili olarak da 16. Madde eklenmiştir. Bu maddeye göre, “Anayasanın 46. ve 119. Maddelerinde yapılan değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihte 624 sayılı kanuna dayanılarak kurulmuş olan kamu hizmetleri sendikalarının faaliyetleri sona erer. Kamu hizmetleri kuruluşlarının kuruluşuna ve sendikaların varlıklarının bu kuruluşlara intikaline ait hükümler kanunla düzenlenir. Kanun Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde çıkarılır” denilmektedir.

Bununla birlikte, kamu çalışanları 6 Eylül 1971’de HAK-PERSON’u (Kamu Personeli Haklarını Koruma Derneği) kurarlarken 20 Ekim 1971’de de TÜM-PERSON-KON’u (Tüm Kamu Personeli ve Emeklileri Haklarını Kuruluşları Konfederasyonu) tesis etmişlerdir. Bu arada, dernekler yasasında yapılan değişlikle, derneklerin doğrudan konfederasyonlara üye olması engellenince kamu çalışanları 28 Haziran 1973 yılında da TÜM-PER-KON adında yeni bir konfederasyon kurmuşlardır. TÜM-PER-KON 1977 yılında PSI’ya (Uluslararası Kamu Görevlileri Örgütü) üye olmuş ve 12 Eylül 1980 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.

B. 1980 Sonrası Gelişmeler

1980 sonrasında ise değişen ortam ile birlikte 1982 Anayasası ve diğer yasal düzenlemeler de bu konuda bazı sınırlamalar öngörmüştür. Aslında bu kısıtlamalar, 1980 öncesinde yaşanan çatışmacı ortamın meydana getirdiği olumsuzlukların bertaraf edilmesi kaygısından dolayı getirilmişti.

Bununla birlikte, iç hukuk mevzuatında kamu çalışanlarının sendika hakkını yasaklayan bir hüküm bulunmazken ve Anayasada “kamu görevlileri” sendikacılığı ile ilgili yasaklamaya gidilmemişken, ayrıca Türkiye’de kamu çalışanları sendikacılığının pozitif hukuk yönünden yasal mesnedi mevcut iken, bazı yasalarda yer alan hükümlerde kamu çalışanlarının grev hakkını dolayısıyla sendika hakkını yasaklayıcı hükümler öngörülmüştür (Sağlam 1985: 37; Işıklı 1985: 6).

Kuşkusuz, Türkiye’nin onaylamış bulunduğu ILO sözleşmelerine göre kamu görevlilerinin sendikalaşma hakkı bulunmaktaydı. Örneğin, 98 sayılı ILO sözleşmesi, üst düzey görevli memurlar dışında, tüm ücretlilere sendikal örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı ve bazı işkollarında (hizmet kolu) da grev hakkını tanımaktadır. 1982 Anayasasının 90. maddesinde açıkça “usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa mahkemesine başvurulamaz” denilmektedir.

Öte yandan, 1986 yılından 1990 yılına kadar geçen zaman içerisinde kamu çalışanları çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlar ve ayrı bir yasa ile düzenlenmemiş koşullarda dernekler yasasının genel hükümlerine dayanarak sendikalar kurmuşlardır. 1989 yılı sonunda sendikalaşma mücadelesi veren dernekler bir araya gelmişler ve sendikal hakların kazanılabilmesi için güçlerini birleştirerek “sendikal

haklar koordinasyon komisyonu” nu oluşturmuşlardır (Tiftikçi 1995: 51; Koç 1996: 115).

Bu çerçevede, ilk olarak 28.05.1990 tarihinde Eğitim-İş sendikası kurulmuştur. Eğitim-İş sendikası kurulduktan sonra kamu çalışanları sendikalarının sayısı artmaya başlamıştır (Evren-Erdem-Yıldırım 1995: 115). Bu sendika daha sonra kurulan Eğit-Sen ile 23.1.1995 yılında birleşerek "Eğitim-Sen" adını almıştır.

Özellikle kamu çalışanlarının örgütlenmesi bağlamında, 10 Aralık 1991 tarihinde demiryolu çalışanları DEM-SEN’i (Demiryolu Çalışanları Sendikası) kurarak TCDD’de çalışan memur ve sözleşmeli personelin %20’sini örgütlemiş ‘genel müdür ve teşkilleri’ ile TÜLOMSAŞ, TÜDEMSAŞ ve TÜVASAŞ gibi ‘bağlı ortaklıklar’ da memurlardan 9365, sözleşmeli personelden de 19388 kişiyi üye yapmışlardır. DEM-SEN o dönemde yargı kararları açısından, yöneticilerle ilişkiler düzeyinde ayrıca TÜMRAY-SEN, TÜRK ULAŞIM-SEN ve TÜM TREN-SEN gibi aynı sektörde bulunan diğer sendikalara üye sayılarının dağılması ile sıkıntılar yaşamıştır (Karataş, 1993: 4 -12).

Eğitim hizmet kolunda, kamu bankalarında, sağlık hizmet kolunda, üniversitelerde, yerel yönetim hizmetlerinde, bayındırlık ve inşaat hizmet kolunda, ulaştırma hizmetlerinde faaliyet gösteren kamu çalışanları sendikalarının sayıları artmakta ve bu sendikaların bir kısmı belirli dallarda uluslararası üst kuruluşlara üye bulunmaktadır. Kamu çalışanları sendika üye sayıları daha çok eğitim hizmet kolunda, sağlık ve sosyal hizmetler ile yerel yönetimlerde yoğunlaşmaktadır. Tablo 1’den de görülebileceği gibi kamu çalışanları sendikaları hakkında bir yasal düzenleme yapılmadan önce çeşitli hizmet kollarında bir çok sendikanın kurulduğu, üye kaydettiği ve konfederasyon bazında örgütlendiği bilinmektedir. Bununla birlikte, yeni yasa çerçevesinde aynı hizmet kolunda yetkili sendikaların belirlenmesi hususunun da sendikaları üye sayılarını arttırmaya yönelttiği görülmüştür. Özellikle konfederasyon bazında bakıldığında; 2001 yılı itibarıyla Türkiye çapında KESK’e bağlı 19, Türkiye Kamu-Sen’e bağlı 12 ve Memur-Sen’e bağlı 12 olmak üzere toplam 43 kamu görevlileri sendikası faaliyet gösterirken, konfederasyonların üye sayıları ise; KESK 400.000, Memur-Sen 211.500, Türkiye Kamu-Sen 502.872 olarak

ifade edilmiştir ** (KESK 2001: 223-232; T. Kamu-Sen 1999: 60-82; Memur-Sen : 1999 35-72; Petrol-İş 97'99: 802; Taşçı 1996: 110-114; <http://www.eysen.org.tr>). (Bu konudaki veriler ile ÇSGB'na gönderilen üye sayıları ve kesinleşen üye sayıları ek'te ayrıntılı olarak verilmiştir). Ayrıca, 2000 yılı sonunda Memur-Sen'den ayrılanların 5 sendika ile oluşturduğu USEK (Ulusal Demokrat Sendikalar Konfederasyonu) ile 11 sendikadan oluşan etkinliği neredeyse pek hissedilmeyen Demokrat Kamu-Sen konfederasyonları da bulunurken (USEK 2001: 15-37; Koç 2001 : 63).

Yine Türkiye Kamu-Sen' den ayrılanların kurduğu BASK (Bağımsız Sendikalar Konfederasyonu) da bulunmaktadır.

C. Sendikaların Eylemleri

Kamu çalışanları sendikaları, işçi konfederasyonlarına üye olmamışlar ve kendi aralarında konfederasyon oluşturmak ve çalışmalarını sürdürmek için KÇSP (Kamu Çalışanları Sendikalaşma Platformu) ve KÇSKK (Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonlaşma Kurulu) oluşturmuşlardır. Son on yılda meydana gelen değişikliklere bakıldığında; kamu çalışanları sendikalarının sayısının arttığını, ilk zamanlarda örgütlenme anlamında henüz bir yasal düzenleme olmamasına rağmen bu oluşumu teşvik edecek tarzda gelişmeler yaşandığını bu durumun da kamu çalışanlarının yararına sonuçlar doğurduğunu görmek mümkündür.

Bu süreç, sendikaları hareketliliğe dolayısıyla eylemler de bulunmaya itmiştir. Farklı ve renkli eylemler sendikaları bir çok platformda tartışılır ve konuşulur hale getirmiştir. Sendikalar, eylemlerini kamu çalışanlarının ekonomik durumu ve özlük haklarına ilişkin sorunlara, yapılan özelleştirmelere, 'grevli ve toplu sözleşmeli' sendikal hakların yasalaşması için çabalar sarfetmeye yöneltmiştir.

* Ayrıca, An Ad-Sen (Türkiye Anadolu Adliye İnfaz Kurumları ve Seçim Çalışanları Sendikası), BSF-Sen (Banka, Banka, Sigorta, Finans Çalışanları Sendikası), DES (Demokrat Eğitimciler Sendikası), Tem-Sen (Tüm Eğitim Müfettişleri Sendikası), TES (Tüm Teknik Elemanlar Sendikası), Tom Me-Sen (Türkiye Orman Muhafaza Memurları Sendikası, Tüm Tren-Sen (Tüm Trenciler Sendikası), Türk Üniversite-Sen (Türkiye Üniversite Öğretim Üyeleri ve Elemanları Sendikası) gibi hakkında henüz kesin bilgilerin bulunmadığı bağımsız kamu çalışanları sendikaları da kurulmuştur. (Friedrich Ebert Vakfı, **Trade Unions in Turkey**, İstanbul 1997, ss. 198-199)

Bununla birlikte, kamu çalışanlarının eylemleriyle ilgili örnekleri şu şekilde sıralamamız mümkündür; 26 Ocak 1992'de İstanbul'da "Kamu Çalışanları Sendikal Haklar Mitingi", 15 Şubat 1992 de Ankara'da 12 Eylül'den sonra gerçekleşen ilk kamu görevlileri mitingi, 16 Temmuz 1992'de Türkiye çapındaki vizite, iş bırakma, iş yavaşlatma eylemleri, 1 Temmuz 1993'de Ankara yürüyüşü, Tüm Haber-Sen ve BTS'nin 1994'de üretimi durduran eylemleri, 20 Temmuz 1994'de genel işi bırakma eylemi, Tüm Haber-Sen'in sürgünleri durdurma amacıyla yaptığı beş günlük fiili grev ayrıca bir çok sendikanın çeşitli kamu kurumlarına ziyaretler, açık alanlarda tiyatro gösterileri, saç kesme, ağız bantlama, viziteye çıkma, tv ve radyo programlarına katılma, çıplak ayak ile yürüme, bordro yakma, maaş zamlarını protesto etme, sokak parodileri sunma, şube ve postanelerden ilgili kamu birimlerine fax çekme, hükümet ve siyasal parti temsilcileri ile görüşmeler yapma, ulusal ve uluslararası toplantılar düzenleme gibi etkinlikler gerçekleştirmişlerdir.

Örneğin; söz konusu sendikalar kamuoyu oluşturmaya yönelik olarak; "Kamu çalışanları sorunları sempozyumu", "1. insan hakları kurultayı öğretmenlerin örgütlenmesi paneli", "Türkiye'de kamu çalışanlarının sendikal hakları ve İsveç örneği sempozyumu", "Türkiye'de memur sendikacılığı uluslar arası sempozyumu" ve "insan hakları ve kamu görevlileri sempozyumu" gibi toplantılar düzenlemişlerdir (Gülmez 1994: 187-193).

Yine 1999 yılı ortalarında işçi konfederasyonları ile birlikte KESK, Türkiye KAMU-SEN ve MEMUR-SEN' in de katıldığı bir "Emek Platformu" oluşturulmuştur. Bu oluşum ücretli çalışanların geniş bir katılımı olarak değerlendirilmelidir. Şüphesiz kamu çalışanları sendikaları açısından atılan bu 'ortak' adım gelecekte kamu çalışanlarının lehine yeni gelişmeler sağlayacaktır.

Diğer yandan, birçok kimse sendikal faaliyetler nedeni ile adli ve idari soruşturma ve cezalara maruz kalmıştır. Adli soruşturma çerçevesinde çeşitli sendikalara üye 1864 kişi sürgüne gönderilmiş, bunlardan 10'u açığa alınırken 12'sinin görevine son verilmiş ve 70911 kişiden para ve fon kesintisi yapılmıştır. 7463 kişinin ise davalarının sürdüğü, idari soruşturma çerçevesinde 5951 kişi disiplin cezaları aldığı, 257 kişinin derece ve kademe ilerlemesinin durdurulduğu, meslekten ihraç istemi, uyarı-kınama-sicil bozma şeklinde verilen disiplin cezalarının bulunduğu bilinmektedir (Petrol-İş 95'96: 586; Petrol-İş 97'99: 807).

4. SİYASAL VE EKONOMİK ETMENLER

1980’li yıllardan itibaren ekonomik anlayıştaki değişim ve siyasal yaşamdaki gelişmeler Türkiye de çalışma yaşamı açısından önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. 12 Eylül ihtilaliyle olağanüstü döneme giren Türkiye, 1982 Anayasasının hazırlanarak kabulü ve 2821 ile 2822 sayılı yasaların 1983 yılında yürürlüğe girmesiyle de çalışma yaşamında yasal değişikliklerle karşılaşmıştır. 1983 genel seçimleri ile birlikte demokratik yaşama adım atılmış, ekonomik politikaları daha önce üstlenen kişilerin siyasal sorumlulukları da yüklenerek “farklı politikalar” ile birlikte yeni dönem uygulamalarına hız verdikleri görülmüştür.

1980’lerin dışa açılım modeli olarak nitelenen bu anlayışın, ihracat teşviklerinin de etkisiyle rantlardan ve emeğin ücret maliyetlerinin düşürülmesinden kaynaklanan yapıyı beslediği ve 1989 sonrasında da uluslar arası sermayenin üzerindeki kontrollerin kaldırılması ile mali serbestleşme sürecinin genişleyerek bir nevi “yeni popülizm”e fırsatlar tanınmasına rağmen (Yeldan, 2002; 54-55), yaşanan yapısal değişim ışığında 1983-1990 yılları arasında dışa açık kalkınma stratejisi ile önemli adımlar da atılmıştır (Şahin, 2000; 196-203). Ancak, 1990’lı yıllardan itibaren kurulan koalisyon hükümetleriyle “ekonomik iyileşme” ve “demokratikleşme”ye ilişkin gelişmelerin sağlanabilmesi için yoğun çalışmalar yapılmasına rağmen kat edilen mesafenin az olduğu görülecektir.

Siyasal ve ekonomik alanda yaşanan sıkıntılar, artan harcamaların büyüyen kamu açıklarını da ekonomik problem olarak ortaya çıkarmasıyla “5 nisan” kararlarının alınmasını gündeme getirmiştir. 5 nisan kararları “tasarruf tedbirleri”ni içerirken “ücret ve maaşlara” zam yapılmaması da özellikle kamu çalışanlarını etkilemiştir. Siyasal alanda devam eden sorunlar ve ekonomik politikalarındaki istikrarsızlıklar 1995 yılının sonunda gerçekleştirilen genel seçimlere yansımış ve bu dönemden itibaren yaşanan hükümet krizleri toplumu büyük oranda etkilemiştir. 1997 yılından itibaren yeni bir toplumsal-siyasal atmosferin ortaya çıkması ekonomik kriz koşullarının yaşanmaya devam etmesi, sürdürülen özelleştirme çalışmalarında olumsuzlukların ortaya çıkması, IMF ile gerçekleştirilen stand-by anlaşmalarının ücretleri ve maaşları sınırlaması ve AB sürecinin devamı kamu çalışanlarını etkileyen önemli faktörler olmuştur. Bu çerçevede kamu harcamalarının

kısıldığı, özelleştirmelerin devam ettiği, IMF anlaşmaları gereği ücretlerin düşük tutulduğu, işten atılmaların arttığı, sendikalar ve üyelerine yönelik karşıt politikaların hızlandığı görülecektir. 1 Temmuz 1998’de IMF ile yapılan “yakın izleme” anlaşması gereği vergi reformu gerçekleştirilerek özelleştirmelere devam edilecek, emeklilik yaşı yükseltilerek kamu kesimi maaşları da sınırlandırılacaktır.

Nisan 1999 genel ve yerel seçimleri Türkiye’de yeni bir tablo ortaya koyarken koalisyon hükümetleri sürecinin de devamını sağlamıştır. Bu döneme ekonomik gelişmeler açısından bakıldığında, IMF ile görüşmelerin devam ettiği, ücretlere beklenen enflasyon oranında artış yapılmasının benimsendiği görülecektir. Bu arada bankalar operasyonunun da gerçekleştirilerek bazı bankalara devlet tarafından el konulması piyasalarda olumsuzluklara neden olmuştur.

Aslında yaygın ve yerleşik istikrarsızlık Türkiye’deki ekonomik yapıyı farklı boyutlarda etkilemektedir. Yüksek oranlı fiyat artışlarının yaşanması, üretimde azalmaların meydana gelmesi ve toplumun beklentilerinde gözlemlenen bıkkınlıklar kamu çalışanlarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu noktada, düşük ücretler ve maaşlar ile ücret artışlarının sınırlandırılması, işten çıkarmalar, demokrasiye ilişkin gelişmelerin farklı bir seyir izlemesi kamu çalışanlarını etkileyen önemli siyasal ve ekonomik unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. BAŞBAKANLIK GENELGELERİ

Önceleri, kamu çalışanları ile ilgili bir yasal düzenlemenin bulunmaması ve buna rağmen sendikalaşma çabaları hükümetleri bu konuda geçici de olsa çözümler üretmeye itmiştir. Bu konuda, ilk çözüm 15.06.1993 yılında dönemin başbakan yardımcısı Erdal İnönü tarafından bir genelge yayınlanarak (B.02.2: PPG.0.12-383-7159 sayı ve 1993/15) bulunmaya çalışılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak, 1997 yılında dönemin başbakanı Mesut Yılmaz tarafından 20.11.1997 tarihinde yayınlanan 1997/70 sayılı başbakanlık genelgesi ile Anayasada kamu görevlileri sendikalarının kurulmasına imkan tanındığı belirtilerek, ilgili sendika üyeleri ile yöneticilerine gereken titizlik, duyarlılık ve kolaylığın gösterilmesinin “toplumsal uzlaşma ve demokrasi kültürünü geliştirme” bakımından büyük önem arz edeceği ifade edilmiştir.

Bu çerçevede “maaş bordrolarını düzenleyen birim veya yetkililerinin iş yükü göz önünde bulundurularak bunların asli görevlerinde bir aksamaya meydan verilmeden sendika üyesi kamu görevlilerini yazılı başvuruları halinde üyelik aidatlarının yetkili merciler marifeti ile aylıklarından kesilerek sendika hesabına yatırılması, kamu görevlilerinin sendika ve üst kuruluşlar kurma, sendikalara üye olma, sendikal etkinliklerde bulunma yolundaki başvuru girişimlerinin engellenmemesi, sendikaların genel kurul yapma, kendilerini ve çalışmalarını tanıtıcı yayınlar yapma, çeşitli toplantılar yapma, sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklerde bulunmalarının kısıtlanıp yasaklanmaması, sendika yöneticisi ve üyelerine sendikal çalışmaları nedeniyle disiplin cezaları uygulanmaması, sendikaların kanunlar çerçevesindeki etkinliklerine genel kolluk yetkisinin kullanılarak müdahale edilmemesi, sendikalarla diyaloga gidilerek işbirliği yapılması, görüş ve önerilerinin alınması hususlarında kolaylık gösterilmesi” istenmektedir.

1999 yılında ise başbakan Bülent Ecevit tarafından yayınlanan 1999/44 sayılı genelge ile benzer kaygılar dile getirilmiş ve gereken kolaylıkların kamu çalışanlarına gösterilmesi gereği vurgulanmıştır.

6. 4688 SAYILI “KAMU GÖREVLİLERİ SENDİKALARI KANUNU”

Nihayet uzun uğraşlar sonucunda 25.06.2001 tarih ve 4688 sayılı yasa ile “kamu görevlileri sendikaları kanunu” kabul edilmiştir. 4688 sayılı yasa çıkmadan önce TBMM’ne sunulan, hükümet ve muhalefet kanatlarının hararetli tartışmaları sonucu kamu görevlileri sendika yasa tasarısının 15 maddesi kabul edilmiş ancak daha sonra CHP’nin girişimleri sonucu ilgili dönemin bitimine kadar tasarının gündeme gelmeyeceği hususunda hükümetle anlaşma sağlanmış ve yasa ile ilgili görüşmeler askıya alınmıştır. Bu konuda taraflar muhtelif zamanlarda değişik yasa tasarıları hazırlamışlar, 55. hükümet döneminde grev ve toplu sözleşme hakkı içermeyen bir hükümet tasarısı parlamentoya sunulmuş fakat kamuoyundan gelen tepkiler sonucu taslak geri çekilmiştir. Bu konu, 56. hükümet döneminde de ele alınmamış ve gündemden düşmüştür. 57. hükümet tarafından hazırlanan “memur sendikaları yasası” tasarısı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı aracılığıyla kamu görevlileri konfederasyonlarına gönderilmiş ve tasarıya ilişkin olarak sendikaların görüşleri istenmiştir.

Kabul edilmesi beklenen kanun ile kamu görevlilerine “ortak ekonomik, sosyal eğitim ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi” için sendikalar oluşturarak kamu işveren kurulu ile “toplu görüşme” yapma olanağı sağlanmaktadır. Yasa koyucuya kanun taslağının genel amacının “güçlü” sendika ve konfederasyonların oluşumuna uygun düzenlemeleri içerdiği görüşü hakimdir.

25.06.2001 tarihinde kabul edilen 4688 sayılı kanun 03.03.1998 günü TBMM’de görüşülmeye başlanan “tasarı”da ki gibi toplam yedi kısımdan oluşmaktadır. Kanun, “kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için oluşturdukları sendika ve konfederasyonların kuruluşu, organları, yetkileri ve faaliyetleri ile sendika ve konfederasyonlarda görev alacak kamu görevlilerinin hak ve sorumluluklarını belirlemek ve yetkili kamu görevlileri sendikaları ve bunların bağlı buldukları konfederasyonlar ile Kamu İşveren Kurulu arasında yürütülecek toplu görüşmelere ilişkin esasları düzenlemektedir” (m. 1). Kanun kapsamına “Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin yürütmekle görevli oldukları kamu hizmetlerinin görüldüğü genel, katma ve özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı kuruluşlarda kamu iktisadi teşebbüslerinde, özel kanunlarla veya özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan banka ve teşekküller ile bunlara bağlı kuruluşlarda ve diğer kamu kuruluşlarında “işçi statüsü dışında” çalışan kamu görevlileri” ni dahil etmiştir (m 2). Kanun aynen tasarıda ileri sürüldüğü gibi “kamu kurum ve kuruluşlarının işçi statüsü dışındaki bir kadro veya pozisyonunda *daimi suretle çalışan*, adaylık veya deneme süresini tamamlamış kamu görevlilerini” kabul etmiştir (m 3/a). Burada üzerinde durulması gereken husus *daimi suretle çalışan*’lar ifadesinin ileride sorun çıkarabilecek olasılıkları taşımasıdır. Çünkü bu tanımla “sözleşmeli personel” ile “geçici personel” in şartları 657 sayılı DMK’nu çerçevesinde yukarıdaki tanımı içermemektedir. Doğal olarak kamu görevlileri sendikaları bu ifadeyi eksik bularak eleştirmektedirler.

Kanun, tasarıdaki gibi üst kuruluş olarak konfederasyonları kabul etmiş ve toplu görüşme ile ilgili olarak da yetkili kamu görevlileri sendikaları ve üst kuruluşları ile Kamu İşveren Kurulu arasında yapılan görüşmeyi; kamu görevlileri için uygulanacak katsayı ve göstergeler, aylık ve ücretler, her türlü zam ve tazminatlar, fazla çalışma ücretleri, harcırah, ikramiye, lojman tazminatı, doğum,

ölüm ve aile yardımı ödenekleri, tedavi yardımı ve cenaze giderleri, yiyecek ve giyecek yardımları ile bu mahiyette etkinlik artırıcı diğer yardımlara ilişkin olarak kabul etmiştir (m 3/g-h).

Sendikalar meslek ve işyeri esasına göre değil hizmet kolu esasına göre kurulacaktır (m 4). Tasarı, sendikaların kurulacağı 10 hizmet kolu belirlerken yasa, “diyanet ve vakıf hizmetleri” ni de ilave ederek 11 hizmet kolunu belirlemiştir (m 5).

Sendikaları kurabilecekleri hizmet kolları;

- 1.Büro, bankacılık ve sigorta hizmetleri
- 2.Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri
- 3.Sağlık ve sosyal hizmetler
- 4.Yerel yönetim hizmetleri
- 5.Basın, yayın ve iletişim hizmetleri
- 6.Kültür ve sanat hizmetleri
- 7.Bayındırlık, inşaat ve köy hizmetleri
- 8.Ulaştırma hizmetleri
- 9.Tarım ve ormancılık hizmetleri
- 10.Enerji sanayi ve madencilik hizmetleri
- 11.Diyanet ve vakıf hizmetleri

Sendika kurucusu olabilmek için en az iki yıldan beri kamu görevlisi olarak çalışmak yeterli görülmüştür (m 6).

Kanunun ikinci bölümünde yer alan sendikaların, şubelerinin ve konfederasyonların zorunlu organları işçi sendika ve konfederasyonlarında olduğu gibi; genel kurul, yönetim kurulu, denetleme kurulu ve disiplin kurulu olmak üzere dört tanedir (m 8). Ayrıca bu bölümde genel kurulların oluşması, toplantı zamanı ve karar yeter sayısı, seçimlerde uygulanacak esaslar, görevleri ile yönetim, denetleme ve disiplin kurullarının oluşması, görevleri ve toplantıları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Sendikalara üye olmak serbesttir. Kamu görevlisi sıfatına sahip olanlar çalıştıkları işyerinin girdiği hizmet kolunda kurulu bir sendikaya üye olabileceklerdir. İşçi sendikalarında olduğu gibi birden çok sendika üyeliği yasaklanmıştır. Birden çok sendikaya üyelik halinde sonraki üyelikler geçersizdir (m 14).

Sendika üyesi ve kurucusu olamayacaklar ise tasarıda bir-iki değişiklik yapılarak kanunlaştırılmıştır (m 15). Bu kanuna göre kurulan sendikalara;

- a) Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği, Cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği ile Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çalışan kamu görevlileri,
- b) Yüksek yargı organlarının başkan ve üyeleri, hakimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar,
- c) Bu kanun kapsamında buluna kurum ve kuruluşların müsteşarları, başkanları, genel müdürleri, daire başkanları ve bunların yardımcıları, yönetim kurulu üyeleri, merkez teşkilatlarının denetim birimleri ymneticileri ve kurul başkanları, hukuk müşavirleri, bölge il ve ilçe teşkilatlarının en üst amirleri ile bunlara eşit veya daha üst düzeyde olan kamu görevlileri, -100 ve daha fazla kamu görevlisinin çalıştığı işyerlerinin en üst amirleri ile yardımcıları- (tasarıda yok), belediye başkanları ve yardımcıları,
- d) Yükseköğretim Kurulu Başkan ve üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri, üniversite ve yüksek teknoloji enstitüsü rektörleri, fakülte dekanları, enstitü ve yüksek okulların müdürleri ile bunların yardımcıları,
- e) Mülki idare amirleri,
- f) Silahlı Kuvvetler mensupları,
- g) Milli Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri kadrolarında (Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı dahil) çalışan sivil memurlar ve kamu görevlileri,
- h) Milli İstihbarat Teşkilatı mensupları
- i) Bu kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların merkezi denetim elemanları (tasarıda ise; müfettiş, murakıp, kontrolör, denetçi, denetmen, devlet bütçe uzmanı, devlet personel uzmanı ve bunların yardımcıları şeklinde geçmektedir),
- j) Emniyet hizmetleri sınıfı ve emniyet teşkilatında çalışan diğer hizmet sınıflarına dahil personel ile kamu kurum ve kuruluşlarının özel güvenlik personeli,
- k) Ceza infaz kurumlarında çalışan kamu görevlileri,

Üye olamazlar ve sendika kuramazlar.

Üyeliğin sona ermesi ile ilgili hususlar ise (m 16) da anlatılmıştır. Buna göre; üyelikten çekilme serbesttir. Ancak çekilme isteğinin sendikaya bildirilmesi ve çekilme bildirimini alan sendika görevlisinin de çekilmeyi kayıt defterine işlemesi ve alındığına dair belgeyi derhal üyeye vermek zorundadır. Sendika çekilme bildirimlerinin birer örneklerini her yılın şubat, mayıs, ağustos ve kasım aylarında bir liste ekinde ÇSGB'na göndermek zorundadır. Üyenin sendikadan çıkarılma kararı genel kurulca alınır. Çıkarma kararına karşı üye, bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde görevli mahkemeye itiraz edebilir. İşverenler her yılın mayıs ve kasım ayı sonu itibarıyla kurumlarındaki sendika üyesi kamu görevlilerinin sendikalara göre dağılımları ile sendika üyeliği sona eren veya aslıya alınanlara ilişkin bilgileri bilgisayar ortamında ÇSGB'na göndermek zorundadırlar. Ayrıca ÇSGB sendika ve üyelik kayıtlarına ilişkin olarak derlediği bütün bilgileri bir ay içinde Devlet Personel Başkanlığına gönderir.

Diğer yandan konfederasyon ve uluslar arası kuruluş üyeliği ise 17. maddede ifade edilmiştir. Sendikalar ancak bir konfederasyona üye olabilirler. Birden çok konfederasyona üye olunması halinde ise sonraki üyelikler geçersiz sayılacaktır. Sendika ve konfederasyonlar amaçlarına uyan uluslar arası kuruluşlara serbestçe üye olabilirler ve serbestçe üyelikten çekilebilirler. Sendikalar ve konfederasyonlar önceden izin almaksızın serbestçe, yabancı ülkelerdeki amaçlarına uyan uluslar arası kuruluşların üye ve temsilcilerini Türkiye'ye davet edebilir veya temsilcilerini gönderebilirler.

18. maddede ise “sendika üyelerinin ve yöneticilerinin güvencesi” ele alınmıştır. Sendika ve konfederasyon yönetim kurullarına seçilenler seçildikleri tarihten başlayarak bu görevlerinde kaldıkları sürece kurumlarından aylıksız izinli sayılırlar. Mahalli ve genel seçimlerde aday olanların sendika ve konfederasyonun organlarındaki görevleri adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur. Sendika şubelerinin en az 500 üye ile kurulacağı belirtilmiştir. 500 ile 3000 üyesi olan sendika şubelerinde bir yönetim kurulu üyesi , 3001 ile 5000 üyesi olan sendika şubelerinde iki yönetim kurulu üyesi, 5001 ile 7500 üyesi olan sendika şubelerinde üç yönetim kurulu üyesi, 7501 ile 10000 üyesi olan sendika şubelerinde dört yönetim kurulu üyesi ve 10001 ve daha fazla üyesi olan sendika şubelerinde beş

yönetim kurulu üyesi genel kurul kararı ile aylıksız izinli sayılmaktadır. Kamu görevlilerinin bu süreleri, emekli kesenekleri ve karşılıklarının yöneticisi oldukları sendikaları tarafından her ay Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına gönderilmesini kabul etmeleri koşuluyla emeklilik derecelerinde değerlendirilir. Şube yönetim kuruluna seçilenlerden aylıksız izinli sayılanların dışında kalanlar, kamu kurumlarındaki görevlerini sürdürürler.

Aylıksız izinli sayılanlardan herhangi bir nedenle sendika veya konfederasyon organlarındaki görevlerinden ayrılanlar, görevlerinin son bulması tarihinden itibaren bir ay içinde ayrıldıkları kurum ve kuruluşa yazılı müracaat etmeleri durumunda, kamu işvereni bu kimseleri bir ay içinde eski görevlerine ya da uygun diğer bir göreve atanmak zorundadır. Bir ay içinde görevlerine başlamak için başvurmayanlar görevlerinden çekilmiş sayılırlar (tasarıda bir ay on beş gün olarak teklif edilmiştir).

Bununla birlikte, sendika ve konfederasyonların yetki ve faaliyetleri 19. maddede, yönetim ve işleyişleri ile ilgili yasaklar 20. maddede, idari kurullar ile hususlar 21-22. maddelerde ele alınmıştır.

İşyeri sendika temsilcileri ile hususlar madde 23'te düzenlenmiştir. Buna göre; işyerlerinde kamu görevlilerinden en çok üye kaydetmiş olan sendika işyeri sendika temsilcisi seçmeye yetkilidir. "işyerinde kamu görevlileri arasında en çok üye kaydetmiş sendikanın bulundurabileceği temsilci sayısı, işyerindeki kamu görevlisi sayısı 20-100 arasında ise (tasarıda 30-100) en çok bir, 101-500 arasında ise en çok iki, 501-1000 arasında ise en çok üç, 1001-2000 arasında ise en çok beş, 2000'den fazla ise en çok yedidir. Bu temsilcilerden biri sendika tarafından baş temsilci olarak görevlendirilebilir. İşyeri sendika temsilcileri bu görevlerini işyerinde, haftada iki saat olmak üzere yerine getirirler. Temsilciler bu sürede izinli sayılırlar."

Ayrıca sendika ve konfederasyonların gelirleri 24. maddede, üyelik ödentisi ise 25. maddede ele alınmıştır. Buna göre; "aynı hizmet kolunda çalışan kamu görevlilerinin yüzde beşinden fazlasını üye kaydetmiş bulunan sendikaların üyelik ödentileri, 14 üncü madde çerçevesinde üyenin üyelik beyannamesindeki istemine uygun olarak kamu işverenince aylığından kesilerek beş gün içinde sendikaların banka hesaplarına yatırılır ve ödenti listesinin bir örneği ilgili sendikaya gönderilir.

Aylık ödenti tutarı; 15 inci derecenin birinci kademesinden aylık alan Devlet memurunun, aylık, taban aylığı, kıdem aylığı, her türlü zam ve tazminatlar ile ödenekler toplamının net tutarının otuzda birini geçemez. Sendika tüzüklerine, üyelik ödentisi dışında her ne ad altında olursa olsun, üyelere başka bir kesinti yapılmasını öngören hükümler konulamaz. Üyeliği herhangi bir nedenle sona erenlerin sendikaca beş çalışma günü içinde işverene bildirilmesi zorunludur. Konfederasyonlara üyelerince ödenecek ödenti miktarı, sendikaların ödenti tutarlarının yüzde beşinden aşağı olmamak üzere konfederasyonların genel kurullarınca belirlenir.”, 26. maddede giderlere, 27. madde de ise idari ve mali denetime yer verilmiştir.

Öte yandan, toplu görüşmenin kapsamı 28. maddede şu şekilde ifade edilmiştir: “toplular görüşme; kamu görevlileri için uygulanacak katsayı ve göstergeler, aylık ve ücretler, her türlü zam ve tazminatlar, fazla çalışma ücretleri, harcırah, ikramiye, lojman tazminatı, doğum, ölüm ve aile yardımı ödenekleri, tedavi yardımı ve cenaze giderleri, yiyecek ve giyecek yardımları ile bu mahiyette etkinlik ve verimlilik artırıcı diğer yardımları kapsar.”

Toplu görüşmenin tarafları ise madde 29’da; kamu işverenleri adına kamu işveren kurulu, kamu görevlileri adına her hizmet kolunda kurulu yetkili kamu görevlileri sendikaları ile bunların bağlı buldukları konfederasyonlardır. Kamu işveren kurulu ise başbakan tarafından görevlendirilen bir devlet bakanının başkanlığında şu kamu görevlilerinden oluşmaktadır;

- a)Başbakanlık Müsteşarı
- b)Maliye Bakanlığı Müsteşarı
- c)Hazine Müsteşarı
- d)Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı
- e)Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı
- f)Devlet Personel Başkanı
- g)Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürü
- h)Kamu İşveren Sendikası

Yetkili kamu görevlileri sendikaları ile bunların bağlı buldukları konfederasyonlar görüşmelere Kamu İşveren Kurulu üyelerinin sayısı kadar temsilci ile katılır. Toplu görüşme ile ilgili çalışmaların hızlandırılmasına ve

sonuçlandırılmasına yardımcı olmak üzere taraflar eşit sayıda yetkililerin katılımı ile ön çalışma grupları oluşturabilirler.

30 uncu maddede YETKİ hususu ele alınmıştır. Buna göre; her hizmet kolunda en çok üyeye sahip sendika ile bunların bağlı oldukları konfederasyonlar toplu görüşme yapmaya yetkilidir. En çok üyeye sahip konfederasyon temsilcisi toplu görüşme heyetinin başkanıdır. ÇSGB kamu görevlileri sendikalarınca yapılan üyelik bildirimlerini dikkate alarak, her yıl 31 Mayıs tarihi itibarıyla sendikaların üye sayılarını tespit eder, buna göre her hizmet kolundaki yetkili kamu görevlileri sendikaları ile en çok üyeye sahip konfederasyonu belirler ve sonuçları Temmuz ayının ilk haftasında Resmi Gazetede yayımlar. Bu sonuçlara beş çalışma günü içinde itiraz edilmediği takdirde, üye sayıları ile her hizmet kolundaki yetkili kamu görevlileri sendikaları ve en çok üyeye sahip konfederasyonun yetkisi kesinleşir.

Sonuçların yayımı tarihinden itibaren beş çalışma günü içinde ÇSGB tarafından yetkili olarak belirlenen her hizmet kolundaki yetkili kamu görevlileri sendikaları ile en çok üyeye sahip konfederasyonunun çoğunluğunun olmadığı gerekçesiyle, diğer sendikalar ve konfederasyonlarca Ankara İş Mahkemesine itiraz edilebilir. Mahkeme itirazı on beş gün içinde karara bağlar (madde 31).

Yetkili kamu görevlileri sendikaları ve bağlı oldukları konfederasyonlar ile kamu işveren kurulu, çağrı yapılmasına gerek kalmaksızın her yılın Ağustos ayının on beşinci günü (tasarıda Eylül ayının ilk çalışma günü), Devlet Personel Başkanlığınca belirlenen ve taraflara bir hafta önceden bildirilen yerde toplanırlar. Toplu görüşmenin sekretarya hizmetleri Devlet Personel Başkanlığınca yürütülür (madde 32).

Kamu işveren kurulu, Yüksek İdari Kuruldan gelen önerileri de dikkate alarak toplu görüşme kapsamındaki konulara ilişkin bilgi ve belgeleri kurula sunar ve toplu görüşmeye başlanır. Taraflar, toplu görüşmeye esas olacak önerilerini sunarlar. Toplu görüşmenin gündemi, bu hazırlık çalışmaları ve öneriler dikkate alınarak oluşturulur. Görüşmelerin hangi esaslar içinde yapılacağı taraflar arasında belirlenir (madde 33).

Gündem üzerine görüşmeye başlayan taraflar için toplu görüşme en geç on beş gün içinde sonuçlandırılır. Bu süre içinde anlaşmaya varılırsa düzenlenen mutabakat metni taraflarca imzalanır. Mutabakat metni ilgili düzenlemelerin (uygun

idari, icrai ve yasal) yapılabilmesi için Bakanlar Kuruluna sunulur. Bakanlar kurulu üç ay içinde mutabakat metni ile ilgili uygun idari ve icrai düzenlemeleri gerçekleştirir ve kanun tasarılarını Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar (madde 34).

Eğer taraflar öngörülen süre içinde anlaşamazlar ise taraflardan biri üç gün içinde Uzlaştırma kurulunu toplantıya çağırabilir. Uzlaştırma Kurulu, Yüksek Hakem Kurulu başkanlığında; Üniversitelerarası Kurul tarafından, fakültelerin çalışma ekonomisi, iş hukuku, idare hukuku ve kamu maliyesi bilim dallarından seçilecek birer üye olmak üzere dört öğretim üyesinden oluşur. Üyeler iki yıl için seçilirler. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir. Uzlaştırma Kurulu, uyuşmazlık konularını inceler, gerektiğinde toplu görüşme taraflarının temsilcilerini dinler ve beş gün içinde kararını verir. Kararlar salt çoğunlukla alınır. Uzlaştırma kurulunun kararına tarafların katılması durumunda, bu karar mutabakat metni olarak Bakanlar Kuruluna sunulur. Tarafların uzlaştırma kurulu kararına katılmaması durumunda ise anlaşma ve anlaşmazlık konularının tümü taraflarca imzalanan bir tutanakla belirtilerek Bakanlar Kuruluna sunulur (madde 35).

Bununla birlikte, sendika ve konfederasyonların katılma ve birleşmesi (md 36), kapatılması (md 37), ceza hükümleri (md 38), faaliyetin durdurulmasında kayyım tayini (md 39), fesih, infisah ve kapatma halinde malların devri (md 40), yönetmelikler (md 41) de ele alınmıştır. Ayrıca sekiz geçici madde de kanunda yer almıştır.

“Kamu görevlileri sendikaları kanunu tasarısı” döneminde kanunun bazı fıkralarındaki ifadelerin “Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu” nda ilave edildiği de bir gerçektir.

7. SONUÇ YERİNE

Kamu çalışanları sendikacılığı, Türk sendikacılık hareketine önemli katkılarda bulunmaktadır. Dünyada sendikacılığın gücünde azalmaların görülmesi ve Türkiye’de 1980 sonrasında yaşanan değişimlerden kaynaklanan problemlerin sendikacılığı etkilemesi yeni arayışları gündeme getirmiştir. Ülkemizde bu arayışlara önemli desteklerden biri de kamu çalışanlarının sendikalaşma çabalarıdır. Bundan dolayı kamu çalışanları, gerilediği öne sürülen sendikacılık hareketine, sendikalaşma

mücadelesinde önemli katkılar sağlamışlar ve başarılar elde etmişlerdir. Peki neden kamu çalışanları sendikaları 1980 sonrasında bu kadar önem kazandı. Kamu çalışanlarının 1989-90'lı yıllarda işçi sendikalarının hak arama eylemlerinin ve dünyadaki hızlı değişim sonrasında bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla iletişim olanaklarının artması kamu çalışanlarına önemli ivmeler kazandırmıştır.

Aslında, kamu çalışanlarının başarılar elde etmesi bütün dünyada işçilerle kamu çalışanları arasındaki vazgeçilmez dayanışmayı simgelemesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü, kamu çalışanlarının sendikal mücadelesi Türk sendikacılığının ayrılmaz bir parçası durumundadır (Kutal 1996 : 87; Koç : 121).

Kamu çalışanları açısından son dönemdeki en önemli gelişmelerden biri 23.07.1995 tarihinde Anayasada yapılan değişiklikler sonucunda Anayasanın 53. maddesinin 2. fıkrasına eklenen hükümdür. Buna göre, Anayasanın 128. maddesi kapsamına giren “kamu görevlileri” kendi aralarında örgütlenebilecekler, "sendikalar ve üst kuruluşlar" nezdinde üyeleri adına yargı mercilerine başvurabilecekler ve idareyle amaçları doğrultusunda toplu görüşme yapabileceklerdir. Ancak “kamu görevlileri”ne, işçi ve işverenlere tanınan toplu iş sözleşmesi yapma hakkı tanınmamaktadır. Toplu görüşme sonunda anlaşmaya varılırsa, mutabakat metni taraflarca imzalanarak uygun idari ve kanuni düzenlemelerin yapılabilmesi için Bakanlar Kurulunun takdirine sunulurken; anlaşma metni imzalanmamışsa, anlaşma ve anlaşmazlık noktaları belirtilerek yine bir tutanakla hükümete sunularak Anayasal çerçevenin uygulanmasına ilişkin usuller çıkarılacak bir yasa ile düzenlenecektir (Gülmez 1997: 37; Kutal: 88). Bu konudaki Anayasa değişikliği mevzuatta muhtemel iki yönlü etki meydana getirebilecektir. Birincisi, 53.madde'de öngörülen kamu çalışanlarının örgütlenme ve toplu görüşme haklarını düzenleyen yasanın çıkarılması, ikincisi ise en az bunun kadar önemli olan mevcut yasalarda değişiklikler yapılmasıdır.

Öte yandan, Anayasada gerçekleştirilen değişiklik hem biçim, hem de içerik açısından yetersiz kalmış ve uluslararası belgelerle de tam bir uyum sağlayamamıştır. Bundan dolayı kamu çalışanlarına dar bir çerçevede örgütlenme hakkını vermiştir. Aslında, kamu çalışanlarının örgütlenme hakları bakımından iki ihtimal ortaya çıkmaktadır. Birincisi, 1965-1970 döneminde bazı kamu çalışanları sendikalarının tercih ettiği yetersiz Anayasa ve yasa hükümlerini aşan eylemler, ikincisi ise, uzun

ve zor olan fakat en sağlıklı yol olarak, mevcut hakları kullanmak, daha iyi haklar elde etmek için kamuoyu oluşturmaktır (Kutal: 99). Kamu çalışanlarının sorunu her ne kadar talepleri itibarıyla yalnızca kamu çalışanlarını ilgilendiriyor gibi görünse de sorunun bütün çalışanların sorunu olduğu yaklaşımı Türk sendikacılığı için yeni kazanımların elde edilmesini sağlayacaktır. Bundan dolayı yeni arayışlar Türk sendikacılığının geçmiş kazanımlar yanında yeni kazanımlardan da yararlanılması imkanlarını artırma çabalarına bir hız kazandırmış olacaktır.

Değerlendirmelere göre kamu çalışanlarının sendikal olarak örgütlenmeleri 1982 Anayasasında açıkça yasaklanmamıştı. Türkiye “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi”ni ve “Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi”ni onaylamıştır. 1961 Anayasasının 65. maddesine ve 1982 Anayasasının 90. maddesine göre “Usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan antlaşmalar yasa hükmündedir”. Bundan dolayı uluslararası sözleşmelerin öngördüğü kamu görevlilerine sendika hakkı Türkiye için de geçerlidir. Çoğunlukla zihinlerdeki yasakları aşmak kanunlardaki yasakları aşmaktan daha güç olmaktadır. Özellikle temel hak ve özgürlükleri düzenleyen kurallar bütünü özünde bunları güvenceye bağlamak yerine kısıtlamayı amaçlamışsa hiçbir yasaklayıcı kuralın bulunmadığı kimi konularla ön yargılarla ve özensiz incelemelerle değerlendirilebilmektedir. Bütün bunların gerçekleşebilmesi ise uzun zaman almaktadır. Aslında Türkiye 87 ve 98 sayılı sözleşmelerde belirtilen ilkeleri ve düzenlemeleri daha önceden gerçekleştirmiş ayrıca 151 sayılı sözleşmeyi de onaylamıştır.

Kamu çalışanlarının sendikalaşma ve kendileri ile ilgili konularda söz sahibi olmak istemeleri doğaldır. Bu sebeple, Anayasada yapılan değişiklikler çerçevesinde çağdaş gelişmelere uygun yasal çözümlerin bulunması gerektiği hususu defalarca tartışılmıştır. Henüz yasa çıkmadan önce kamu çalışanları her ne kadar yasal boşluklardan faydalanarak sendikalar kursalar da bu konuda ciddi yasal düzenlemelerin yapılmasının zorunluluk arz ettiği hep ileri sürülmüştü. Bu açıdan kamu çalışanları sendikaları nasıl bir işleve sahip olacaklar, hangi hizmet gruplarını örgütleyecekler ve haklarını nasıl koruyacaklar gibi sorular uzun tartışmalardan sonra 25.06.2001 tarihinde yasanın çıkarılmasıyla biraz olsun azalmış görünmektedir.

Kamu çalışanları da işçiler gibi milli gelire katkıda bulunmaktadırlar. Değişen koşullardan ve artan enflasyondan etkilenmede kamu çalışanları birinci sırayı almaktadır. Bundan dolayı kamu çalışanlarının çeşitli olumsuzluklara karşı kendilerini savunacak araçlara sahip olabilmeleri ve dünyadaki gelişmelere paralel ilerlemeyi sağlayabilmeleri uygun bir örgütlenme ile mümkün olabilecektir. Yasa kamu çalışanlarına sadece toplu görüşme olanağı tanımaktadır. Kamu çalışanlarının toplu görüşme ve grev hakları bulunmamaktadır. Fakat ulusal programda dönemin hükümeti tüm çalışanlar için orta vadede “hak grevi” ni öngörmekte ancak mevcut yasayla kamu çalışanlarına toplu sözleşme ve grev hakkı yasaklanmaktadır.

1980 sonrasında temel ayrışma sonrası;

1. siyasal-ekonomik gelişmeler sonucunda örneğin sağlık sektöründe doktor-hemşire ayrımı.
2. TCDD’de DEM-SEN ile Tüm Ray-Sen gibi siyasal anlayış farklılığının oluşması.
3. İstanbul-Ankara merkezli sendikal yapılaşmanın ortaya çıkması.
4. kamu sektöründe ayrışma ve birleşmeler sonucunda bir nevi KİT’lerin sessizliği ve çalışanların birkaç insanın lider olmasını beklemeleri.
5. kamu sendikalarının başlangıçta siyasal temelli daha sonra ekonomik etkili bir duruma gelmeleri.
6. kamu çalışanları sendikalarının belli fraksiyonların etkisinde kalmaları
7. kamu çalışanları sendikalarının çalışanların 1980 sonrasında bir tür iş bulma yolu gibi algılanması
8. her ne kadar desteklediklerini ifade etseler de işçi sendikalarının duyarsızlıkları

gibi gelişmeler kamu çalışanları sendikalarının geçmişten günümüze değişim eğilimini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- CANMAN, Doğan. **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Yargı Yayınevi, no:37, Ankara, Eylül 2000.
- DİSK, **9. Genel Kurul Çalışma Raporu**, 4-7 Ağustos 1994 İstanbul.
- EVREN, Sami, Erdem, Siyami, Yıldırım Cafer. **Eğitim Emekçileri Tarihi Encümen-i Muallim'den Eğitim-Sen'e**, Bireşim Yayınları, İstanbul 1995.
- Friedrich Ebert Vakfı, **Trade Unions in Turkey, İstanbul 1997**.
- GAY, Du Paul. **in praise of bureaucracy Weber. Organization. Ethics**. Sage Publications first Published 2000, London.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref. **Yönetim Hukuku**, 12. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara, 1998.
- GÜLMEZ, Mesut. **Türkiye'de Memurlar ve Sendikal Haklar (1926-1994)**, TODAİE Yayın no:255, Ankara 1994.
- , **Dünyada Memurlar ve Sendikal Haklar**, TODAİE Yayınları Ankara 1996.
- , "Anayasa Değişikliği ve Memur Sendikacılığı", **TODAİE Amme İdaresi Dergisi**, C.28, Sayı:4, Aralık 1995.
- , "Memur Sendikalarının Toplu Sözleşme Etkinliği ve Yargı Kararları", **TODAİE Amme İdaresi Dergisi**, C.30, Sayı: 1, Mart 1997.
- GÜNDAY, Metin. "Devlet Memurları Personel Rejimi", **Kamu Personeli Rejimi ve Reform Çalışmaları Semineri**, 8 Şubat 2002, TÜHİS Yayın no: 39, Ankara.
- Hak-İş, **7. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu, 17-20 Aralık 1992**.
- İŞIKLI, Alpaslan. "Türkiye'de Memur Sendikacılığı", **Türkiye'de Memur Sendikacılığı Uluslararası Sempozyumu**.
- KARATAŞ, Sultan. **Demiryolu Çalışanları Sendikası (DEM-SEN)**, Kamu Yönetimi lisans Üstü Uzmanlık Programı dönem çalışması. Ankara 1993.
- KELLER, K. Berndt. "The State as Corporate actor in Industrial Relations systems", **Journal of Industrial Relations**, 1990, 32-2, 254-268.
- KESK, 3. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu (25-28 Ocak 2001), İstanbul 2001**.
- KOÇ, Yıldırım. **Sendikacılığın Güncel Sorunları**, Öteki Yayınevi, Ankara 1996.
- , **Geçmişten Günümüze Kamu Çalışanlarının Sendikalaşması**, Eğitim Yayınları No.69, Ankara 2001.
- KUTAL, Metin. "Anayasada Yapılan Son Değişiklikler Karşısında Kamu Görevlilerinin Örgütlenme Sorunları", **Türkiye Sendikacılığının Temel Sorunları**, Birleşik Metal-İş Yayınları, 96/1.
- , "624 Sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunuyla İlgili Düşünceler", **İktisat-Maliye** C.15, Sayı:6, Eylül 1968.
- , **"Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Personel Rejiminin hukuki esasları ve Güncel Bazı Sorunlar"**, **Kamu Personeli Rejimi ve Reform Çalışmaları Semineri**, 8 Şubat 2002, TÜHİS Yayın no: 39, Ankara.
- Memur-Sen. **2. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu (14-15 Kasım 1999)**, Ankara 1999.
- MIHÇIOĞLU, Cemal. **Türkiye'de Kamu personeli Sendikaları**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1968.
- Petrol-İş Sendikası, **93-94, 95-96, 97-99 Yıllıkları**.
- SAĞLAM, Fazıl. "1982 Anayasası Açısından Memur Sendikacılığı ve Uluslararası Sözleşmeler", **Türkiye'de Memur Sendikacılığı Uluslararası Sempozyumu**.
- ŞAHİN, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu**, 6. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 2000.
- TAŞÇI, Ersin **Memurlar Sendikal Haklar ve Türkiye Kamu-Sen**, Nüans Kitapçılık Yayınları, Ankara 1996.
- TİFTİKÇİ, Osman. **Kamu Çalışanları Hareketi ve BTS**, BTS Yayınları, Eğitim Dizisi: 2, İstanbul 1995.
- Türk-İş, **17. Genel Kurul Çalışma Raporu**, 1993-1995 Ankara.
- Türkiye Kamu-Sen, **3. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu (25-26 Aralık 1999)**, Ankara 1999.
- USEK, **Sendikacılıkta Yeni Yaklaşımlar**, Ankara, 2001
- YELDAN. Erinç, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İletişim Yayınları, 5. baskı, İstanbul 2002.
- <http://www.calisma.gov.tr>
- <http://www.eysen.org.tr>
- <http://www.tumbelsen.org.tr>
- <http://www.egitimsen.org.tr>

EK: 1 KAMU ÇALIŞANLARI KONFEDERASYONLARINA BAĞLI SENDİKALAR İLE BAĞIMSIZ SENDİKALAR

Üye sayılarının fazlalığı itibariyle başlıca üç konfederasyona bağlı sendikalar aşağıda ayrıntılı olarak gösterilmiş, diğer konfederasyon ve sendikalar tabloda ayrıca belirtilmiştir.

Türkiye Kamu-Sen'e bağlı sendikalar;

1. Türk Büro Banka-Sen, 2. Türk Eğitim-Sen, 3. Türk Sağlık-Sen, 4. Türk Yerel Hizmet-Sen, 5. Türk Haber-Sen, 6. Türk Kültür Sanat-Sen, 7. Türk İmar-Sen, 8. Türk Ulaşım-Sen, 9. Türk Tarım Orman-Sen, 10. Türk Enerji-Sen, 11. Türk Diyanet Vakıf-Sen

KESK'e bağlı sendikalar;

1. Eğitim-Sen, 2. SES (sağlık ve sosyal hizmet emekçileri sendikası), 3. Tüm-bel-sen (Tüm Belediye Memurları Sendikası), 4. Büro Emekçileri Sendikası, 5. Yapı Yol-Sen, 6. Haber-Sen, 7. BTS, 8. Tarım-Sen (tarım kamu görevlileri sendikası), 9. Enerji Sanayi ve Maden Kamu Emekçileri Sendikası, 10. Kültür-Sen, 11. Diyanet ve Vakıf Emekçileri Sendikası

Memur-Sen'e bağlı sendikalar;

1. Büro Memur-Sen, 2. Eğitim Bir-Sen, 3. Sağlık-Sen, 4. Bem-Bir-Sen, 5. Birlik Haber-Sen, 6. Birlik İletişim-Sen, 7. Kültür Memur-Sen, 8. Enerji Bir-Sen, 9. TOÇ Bir-Sen, 10. Bayındır Memur-Sen, 11. Din Bir-Sen, 12. Ulaştırma Memur-Sen

Usek'e bağlı sendikalar;

1. Ulusal eğitim-Sen, 2. USS, 3. YÖNES, 4. UDUS, 5. UTOS

BASK'a bağlı sendikalar;

1. BÇS, 2. Bağımsız Sağlık-Sen, 3. Bağımsız Haber-Sen, 4. Bağımsız Yapı İmar-Sen, 5. Bağımsız Ulaşım-Sen, 6. Bağımsız Tarım Orman-Sen, 7. Bağımsız Enerji-Sen

Demokrat Kamu-Sen'e bağılı sendikalar;

1. Demokrat Büro-Sen, 2. DES, 3. Demokrat Sağlık-Sen, 4. Demokrat Basın İletişim-Sen, 5. Demokrat Tarım Orman-Sen, 6. DEMSAS

Bağımsızlar;

1. TEM-SEN, 2. Birleşik Sağlık-İş, 3. Ulusal Haber-Sen, 4. Tok Gıda-Sen, 5. Din Gör-Sen

EK: 2

TABLO: 1 ÇEŞİTLİ KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKALARI VE KONFEDERASYONLARININ 1996-2001 YILLARI İTİBARIYLA ÜYE SAYILARI

Sendika Adı	Şube Sayısı	Üye Sayısı	Örgütlenme Alanı	Uluslararası Üst. Kur Üye
Asim-Sen	8	4875	T. Silahlı Kuvv.	-
Bem-Sen	15	7500	Belediyeler	-
BTS	25	13000	Dem. Hv. Yollar	ITF
Eğitim-Sen	33	124000	Eğitim İşkolu	Eğitim Enternas.
Emek-Sen	8	1550	Sos. Güv. Alanı	-
Lim-Sen	6	8000	TCDD Lim.	-
Maden-Sen	8	4000	Maden İşkolu	-
Orkam-Sen	3	10200	Orman İşkolu	-
T.Gıda-Sen	2	2500	Et-Ba Süt End.	-
T.Banka-Sen	2	1500	Kamu Bank	-
Haber-Sen	47	25000	PTT	-
Enerji-Yapı Yol-Sen	31	29320	Enerji,Yapı, Yol Altyapı, Tapu-kadastro	PSI-EPSU(Avr. Kamu çalış. Send. Konf.)
T.Yargı-Sen	18	9500	Ad. Ve İd. Yargı	-
T.Tak-Sen	2	3000	Tapu Kadastro	-
Enerji-Bir-Sen	5	500	En, Ma, Met, Pe	-
Tüm-Bel-Sen	60	50000	Belediyeler	-
Maliye-Sen	63	25300	Mal. Ve Güm.	-
T.Sağlık-Sen	20	23000	Sağlık İşkolu	PSI
SES	73	70000	Sağlık İşkolu	-
Eğitim-Bir	55	47000	Eğitim İşkolu	-
T.Kamu-Sen	556	407000	Tüm İşkolları	-

Kaynak: *Petrol-İş 93'94 Yılığ*, ss.395-398; *Petrol-İş 95'96 Yılığ*, ss. 587-600; *Friedrich Ebert Vakfı, Trade Unions in Turkey*, İst. 1997, ss. 180-198'den; <http://www.eysen.org.tr>; <http://www.tumbelsen.org.tr>; <http://www.egitimsen.org.tr>. 'den uyarlanmıştır.

TABLO: 2 KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKALARI TARAFINDAN ÇSGB'NA BİLDİRİLEN FAKAT KESİN OLMAYAN ÜYE SAYILARI

Hizmet Kolu	Hizmet Kolunun Adı	Sendika Dosya No	Sendika Ünvanı	Belirtilen Üye Sayısı	Bağlı Olduğu Konfederasyon
01	BÜRO,BANKACILIK VE SİGORTACILIK HİZMETLERİ	32	BES "Büro Emekçileri Sendikası"	36.413	KESK
		36	Türk büro banka- sen "türkiye büro, bankacılık ve sigortacılık hizmet kolu kamu çalışanları sendikası	39.692	TÜRKİYE KAMU-SEN
		54	DEMOKRAT BÜRO-SEN "demokrat büro, bankacılık ve sigortacılık	32	DEMOKRAT KAMU-SEN

			hizmetleri sendikası		
		59	BAGIMSIZ BÇS "bağımsız büro çalışanları sendikası	248	BASK
		63	BÜRO MEMUR-SEN "büro memurları sendikası"	3308	MEMUR-SEN
02	EGİTİM ÖĞRETİM VE BİLİM HİZMETLERİ	12	TÜRK EGİTİM-SEN "Türkiye Eğitim ve Öğretim Bilim Kültür izmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	165.878	TÜRKİYE KAMU- SEN
		14	EGİTİM-SEN "Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası"	172.746	KESK
7		15	UES ULUSAL EGİTİM-SEN "Ulusal Eğitimciler Sendikası	207	USEK
		28	EGİTİM-BİR-SEN "Eğitim Birliği Sendikası"	23.014	MEMUR-SEN
		41	DES "Demokrat Eğitimciler Sendikası"	-	DEMOKRAT KAMU- SEN
		43	TEM-SEN "Tüm Eğitimciler ve Eğitim Müfettişleri Sendikası"	2.142	BAGIMSIZ
03	SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLER	05	TÜRK SAĞLIK-SEN "Türkiye Sağlık ve Sosyal Hizmetler Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	85.097	TÜRKİYE KAMU- SEN
		16	SES "Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası".	49.204	KESK
		30	SAĞLIK-SEN "Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası"	5.060	MEMUR-SEN
		33	USS "Ulusal Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası"	33	USEK
		39	BİRLEŞİK SAĞLIK-İŞ Birleşik Sağlık ve Sosyal Hizmet İşkolu Kamu Çalışanları Sendikası	3.208	BAGIMSIZ
		45	DEMOKRAT SAĞLIK-SEN "Demokrat Sağlık ve Sosyal Hizmetleri Sendikası	-	DEMOKRAT KAMU- SEN
		50	SAĞLIK- BİR "Sağlık Çalışanları Birliği Sendikası"	-	MEMUR-SEN
		56	BAGIMSIZ SAĞLIK-SEN "Bağımsız Sağlık ve Sosyal Hizmetler Kamu Görevlileri Sendikası"	131	BASK
04	YEREL YÖNETİM HİZMETLERİ	20	TÜM BEL-SEN "Tüm Belediye ve Yerel Yönetim Hizmetleri Emekçileri Sendikası"	38.371	KESK
		25	TÜRK YEREL HİZMET-SEN "Türkiye Yerel Yönetim Hizmetleri Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası"	28.848	TÜRKİYE KAMU- SEN
		37	YÖNES "Ulusal Yerel Yönetim Görevlileri Sendikası"	-	USEK
		51	BEM-BİR-SEN "Belediye ve Mahalli İdare Çalışanları Birliği Sendikası"	14.953	MEMUR-SEN
05	Basın yayım ve iletişim hizmetleri	01	ULUSAL HABER-SEN "Ulusal Basın Yayın ve İletişim Hizmet Kolu Sendikası"	-	BAGIMSIZ
		06	TÜRK HABER-SEN Türkiye Haberleşme, Kağıt ve Basın-	31.541	TÜRKİYE KAMU- SEN

			Yayın Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"		
	Not Birlik İletişim Sen Katıldı	57	BAĞIMSIZ HABER-SEN "Bağımsız Haberleşme ve Basın- Yayın Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası"	814	BASK
		19	HABER-SEN "haberleşme, İletişim ve Basın Yayın Emekçiler Sendikası"	8.795	KESK
		44	DEMOKRAT BASIN İLETİŞİM-SEN "Demokrat Basın Yayın ve İletişim Sendikası"	-	DEMOKRAT KAMU-SEN
		53	BİRLİK HABER-SEN "haberleşme ve İletişim Çalışanları Sendikası"	361	MEMUR-SEN
06	Kültür ve sanat hizmetleri	08	TÜRK KÜLTÜR SANAT-SEN "Türkiye Kültür ve Sanat Hizmetleri Kamu Görevlileri"	2.023	TÜRKİYE KAMU-SEN
		10	KÜLTÜR SANAT-SEN "Kültür ve Sanat Emekçileri Sendikası"	3.197	KESK
07	BAYINDIRLIK İNŞAAT VE KÖY HİZMETLERİ	22	TÜRK İMAR-SEN "Türkiye İmar ve İnşaat Hizmetleri Kamu Görevlileri Sendikası"	14.088	TÜRKİYE KAMU-SEN
		29	YAPI-YOL SEN "Yol, Yapı, Altyapı, Bayındırlık ve Tapu Kadastro Kamu Emekçileri Sendikası"	11.407	KESK
		55	BAYINDIR MEMUR-SEN "Bayındır, İnşaat, Köy Hizmetleri Çalışanları"	109	MEMUR-SEN
		60	BAĞIMSIZ YAPI İMAR-SEN "Bağımsız Yapı VE İmar Çalışanları Sendikası"	211	BASK
08	ULAŞTIRMA HİZMETLERİ	11	TÜRK ULAŞIM-SEN (TUS) "Türkiye Ulaşım Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	13.971	TÜRKİYE KAMU-SEN
		13	(UDUS) "Ulusal Demokrat Ulaştırma Sendikası"	66	USEK
		58	BAĞIMSIZ ULAŞIM SEN "Bağımsız Demiryolu ve Kara Meydanları, Deniz ve Kara Ulaştırma Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası"	92	BASK
		21	(BTS) "Birlik Taşımacılık Çal. Sendikası"	6.878	KESK
09	TARIM VE ORMANCILIK HİZMETLERİ	04	TARIM ORKAM-SEN "Tarım, Ormancilık, ayvancılık Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	12.287	KESK
		24	TÜRK TARIM ORMAN-SEN "Türkiye Tarım-Orman ve Gıda Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	29.539	TÜRKİYE KAMU-SEN
		34	TOÇ BİR-SEN "Tarım- Orman Çalışanları Birliği Sendikası"	763	MEMUR-SEN
		38	UTOS "Ulusal Tarım Orman Sendikası"	97	USEK
		42	DEMOKRAT TARIM-ORMAN-	-	DEMOKRAT KAMU-

			SEN "Demokrat Tarım ve Ormanlık Sendikası"		SEN
		48	TOK-GIDA-SEN "Tarım-Orman-Gıda Kamu Çalışanları"	56	BAĞIMSIZ
		64	BAĞIMSIZ TARIM ORMAN SEN "Bağımsız Tarım Orman ve Gıda Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası"	-	BASK
10	ENERJİ SANAYİ VE MADENCİLİK HİZMETLERİ	07	TÜRK ENERJİ-SEN "Türkiye Enerji-Maden-Petrol ve Kimya Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	17.783	TÜRKİYE KAMU-SEN
		27	(ESM) "Enerji, Sanayi ve Maden Kamu Emekçileri Sendikası"	16.041	KESK
		35	ENERJİ BİR-SEN "Enerji, Sanayi ve Madencilik Hizmetleri Çalışanları Birliği Sendikası"	571	MEMUR-SEN
		49	DEMSAS "Demokrat Enerji, Maden ve Sanayi Sendikası"	27	DEMOKRAT KAMU-SEN
		61	BAĞIMSIZ ENERJİ-SEN "Bağımsız Enerji, Sanayi ve Madencilik Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası"	214	BASK
11	DIYANET VE VAKIF HİZMETLERİ	02	DİN-BİR-SEN "Türkiye Diyanet ve Vakıf Hizmetleri Birliği Sendikası"	12.100	MEMUR-SEN
		09	TÜRK DIYANET VAKIF-SEN "Türkiye Diyanet ve Vakıf Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	33.324	TÜRKİYE KAMU-SEN
		18	DİN GÖR-SEN "Türkiye Diyanet ve Vakıf Görevlileri Sendikası"	15.308	BAĞIMSIZ

KAYNAK: <http://www.calisma.gov.tr>

ÇSGB'na yapılan geçici başvurulara göre; 01 no'lu hizmet kolunda Türkiye Kamu-Sen'e bağlı Türk Büro Banka-Sen üye sayısı: 39.692, 02 no'lu hizmet kolunda KESK'e bağlı Eğitim-Sen üye sayısı: 172.746, 03 no'lu hizmet kolunda Türkiye Kamu-Sen'e bağlı Türk Sağlık-Sen üye sayısı: 85.097, 04 no'lu hizmet kolunda KESK'e bağlı Tüm Bel-Sen üye sayısı: 38.371, 05 no'lu hizmet kolunda Türkiye Kamu-Sen'e bağlı Türk Haber-Sen üye sayısı: 31.541, 06 no'lu hizmet kolunda KESK'e bağlı Kültür Sanat-Sen üye sayısı: 3.197, 07 no'lu hizmet kolunda Türkiye Kamu-Sen'e bağlı Türk İmar-Sen üye sayısı: 14.088, 08 no'lu hizmet kolunda Türkiye Kamu-Sen'e bağlı Türk Ulaşım-Sen üye sayısı: 13.971, 09 no'lu hizmet kolunda Türkiye Kamu-Sen'e bağlı Türk Tarım Orman-Sen üye sayısı: 29.539, 10 no'lu hizmet kolunda Türkiye Kamu-Sen'e bağlı Türk Enerji-Sen üye sayısı: 17.783,

11 no'lu hizmet kolunda Türkiye Kamu-Sen'e bağılı Türk Diyanet Vakıf-Sen üye sayısı: 33.324 olarak gerçekleşmiştir. Üye sayıları ile ilgili rakamlar kesinleştikten sonra 30 uncu madde çerçevesinde yetki alan sendikalar da belirlenmiş olacaktır.

TABLO: 3 KONFEDERASYONLARIN BAKANLIĞA BİLDİRİLEN TOPLAM ÜYE SAYILARI

KONFEDERASYON ÜNVANI	ÜYE SAYISI
TÜRKİYE KAMU-SEN	461.784
KESK	359.339
MEMUR-SEN	60.239
USEK	442
BASK	1.710
DEMOKRAT KAMU-SEN	59
BAĞIMSIZ SENDİKALAR	20.714

KAYNAK: <http://www.callsma.gov.tr>

TABLO: 4 KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKALARININ ÇALIŞMA BAKANLIĞI TARAFINDAN ONAYLANAN KESİN ÜYE SAYILARI

Hizmet Kolu	Hizmet Kolunun Adı	Sendika No	Dosya No	Sendika Ünvanı	Belirtilen Üye Sayısı	Bağılı Üye Sayısı	Olduğu Konfederasyon
01	BÜRO,BANKACILIK VE SİGORTACILIK HİZMETLERİ	32		BES "Büro Emekçileri Sendikası"	26.840		KESK %20.57
		36		Türk büro banka- sen "türkiye büro, bankacılık ve sigortacılık hizmet kolu kamu çalışanları sendikası	30.440		TÜRKİYE KAMU-SEN %23.33
		54		DEMOKRAT BÜRO-SEN "demokrat büro, bankacılık ve sigortacılık hizmetleri sendikası	17		DEMOKRAT KAMU-SEN %0.001
		59		BAGIMSIZ BÇS "bağımsız büro çalışanları sendikası	172		BASK %0.13
		63		BÜRO MEMUR-SEN "büro memurları sendikası"	2109		MEMUR-SEN %1.62
02	EĞİTİM ÖĞRETİM VE BİLİM HİZMETLERİ	12		TÜRK EĞİTİM-SEN "Türkiye Eğitim ve Öğretim Bilim Kültür izmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	125.863		TÜRKİYE KAMU-SEN %19.25
		14		EĞİTİM-SEN "Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası"	149.383		KESK %22.84
		15		UES ULUSAL EĞİTİM-SEN "Ulusal Eğitimciler Sendikası	116		USEK %0.02
		28		EĞİTİM-BİR-SEN "Eğitim Birliği Sendikası"	18.028		MEMUR-SEN %2.76
		41		DES "Demokrat Eğitimciler	-		DEMOKRAT KAMU-

			Sendikası”		SEN
		43	TEM-SEN “Tüm Eğitimciler ve Eğitim Müfettişleri Sendikası”	1.845	BAĞIMSIZ %0.28
03	SAĞLIK VE SOSYAL HİZMETLER	05	TÜRK SAĞLIK-SEN “Türkiye Sağlık ve Sosyal Hizmetler Kolu Kamu Çalışanları Sendikası”	46.195	TÜRKİYE KAMU-SEN %19.22
		16	SES “Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası”.	24.187	KESK %10.06
		30	SAĞLIK-SEN “Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası”	1.817	MEMUR-SEN %0.76
		33	USS “Ulusal Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası”	8	USEK %0.00
		39	BİRLEŞİK SAĞLIK-İŞ Birleşik Sağlık ve Sosyal Hizmet İşkolu Kamu Çalışanları Sendikası	913	BAĞIMSIZ %0.38
		45	DEMOKRAT SAĞLIK-SEN “Demokrat Sağlık ve Sosyal Hizmetleri Sendikası	-	DEMOKRAT KAMU-SEN
		50	SAĞLIK-BİR “Sağlık Çalışanları Birliği Sendikası”	-	MEMUR-SEN
		56	BAĞIMSIZ SAĞLIK-SEN “Bağımsız Sağlık ve Sosyal Hizmetler Kamu Görevlileri Sendikası”	100	BASK %0.04
04	YEREL YÖNETİM HİZMETLERİ	20	TÜM BEL-SEN “Tüm Belediye ve Yerel Yönetim Hizmetleri Emekçileri Sendikası”	13.581	KESK %44.11
		25	TÜRK YEREL HİZMET-SEN “Türkiye Yerel Yönetim Hizmetleri Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası”	5.303	TÜRKİYE KAMU-SEN %17.22
		37	YÖNES “Ulusal Yerel Yönetim Görevlileri Sendikası”	-	USEK
		51	BEM-BİR-SEN “Belediye ve Mahalli İdare Çalışanları Birliği Sendikası”	7.256	MEMUR-SEN %23.57
05	Basın yayım ve iletişim hizmetleri	01	ULUSAL HABER-SEN “Ulusal Basın Yayın ve İletişim Hizmet Kolu Sendikası”	-	BAĞIMSIZ
		06	TÜRK HABER-SEN Türkiye Haberleşme, Kağıt ve Basın-Yayın Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası”	25.646	TÜRKİYE KAMU-SEN %43.61
	Not Birlik İletişim Sen Katıldı	57	BAĞIMSIZ HABER-SEN “Bağımsız Haberleşme ve Basın- Yayın Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası”	599	BASK %1.02
		19	HABER-SEN “haberleşme, İletişim ve Basın Yayın Emekçiler Sendikası”	7.859	KESK %13.36
		44	DEMOKRAT BASIN İLETİŞİM-SEN “Demokrat Basın Yayın ve İletişim Sendikası”	-	DEMOKRAT KAMU-SEN
		53	BİRLİK HABER-SEN “haberleşme ve İletişim Çalışanları Sendikası”	347	MEMUR-SEN %0.59
06	Kültür ve sanat hizmetleri	08	TÜRK KÜLTÜR SANAT-SEN “Türkiye Kültür ve Sanat	1367	TÜRKİYE KAMU-SEN

			Hizmetleri Kamu Görevlileri"		%15.60
		10	KÜLTÜR SANAT-SEN "Kültür ve Sanat Emekçileri Sendikası"	2.565	KESK %29.26
07	BAYINDIRLIK İNŞAAT VE KÖY HİZMETLERİ	22	TÜRK İMAR-SEN "Türkiye İmar ve İnşaat Hizmetleri Kamu Görevlileri Sendikası"	11.676	TÜRKİYE KAMU-SEN %34.01
		29	YAPI-YOL SEN "Yol, Yapı, Altyapı, Bayındırlık ve Tapu Kadastro Kamu Emekçileri Sendikası"	7.297	KESK %21.25
		55	BAYINDIR MEMUR-SEN "Bayındır, İnşaat, Köy Hizmetleri Çalışanları"	87	MEMUR-SEN %0.25
		60	BAĞIMSIZ YAPI İMAR-SEN "Bağımsız Yapı VE İmar Çalışanları Sendikası"	165	BASK %0.48
08	ULAŞTIRMA HİZMETLERİ	11	TÜRK ULAŞIM-SEN (TUS) "Türkiye Ulaşım Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası	11.282	TÜRKİYE KAMU-SEN %43.50
		13	(UDUS) "Ulusal Demokrat Ulaştırma Sendikası"	150	USEK %0.58
		58	BAĞIMSIZ ULAŞIM SEN "Bağımsız Demiryolu ava Meydanları, Deniz ve Kara Ulaştırma Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası"	91	BASK %0.35
		21	(BTS) "Birlik Taşımacılık Çal. Sendikası"	5.866	KESK %22.62
09	TARIM VE ORMANCILIK HİZMETLERİ	04	TARIM ORKAM-SEN "Tarım, Ormançılık, ayvancılık Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	10.121	KESK %19.45
		24	TÜRK TARIM ORMAN-SEN "Türkiye Tarım-Orman ve Gıda Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	25.157	TÜRKİYE KAMU-SEN %48.34
		34	TOÇ BİR-SEN "Tarım- Orman Çalışanları Birliği Sendikası"	502	MEMUR-SEN %0.96
		38	UTOS "Ulusal Tarım Orman Sendikası"	78	USEK %0.15
		42	DEMOKRAT TARIM-ORMAN-SEN "Demokrat Tarım ve Ormançılık Sendikası"	-	DEMOKRAT KAMU-SEN
		48	TOK-GIDA-SEN "Tarım-Orman-Gıda Kamu Çalışanları"	19	BAĞIMSIZ %0.04
		64	BAĞIMSIZ TARIM ORMAN SEN "Bağımsız Tarım Orman ve Gıda Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası"	-	BASK
10	ENERJİ SANAYİ VE MADENCİLİK HİZMETLERİ	07	TÜRK ENERJİ-SEN "Türkiye Enerji-Maden-Petrol ve Kimya Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	15.426	TÜRKİYE KAMU-SEN %31.82
		27	(ESM) "Enerji, Sanayi ve Maden Kamu Emekçileri Sendikası"	14.649	KESK %30.22
		35	ENERJİ BİR-SEN "Enerji,	582	MEMUR-SEN

			Sanayi ve Madencilik Hizmetleri Çalışanları Birliği Sendikası"		%1.20
		49	DEMSAS "Demokrat Enerji, Maden ve Sanayi Sendikası"	22	DEMOKRAT KAMU-SEN %0.05
		61	BAĞIMSIZ ENERJİ-SEN "Bağımsız Enerji, Sanayi ve Madencilik Hizmet Kolu Kamu Görevlileri Sendikası"	192	BASK %0.40
11	DİYANET VE VAKIF HİZMETLERİ	02	DİN-BİR-SEN "Türkiye Diyanet ve Vakıf Hizmetleri Birliği Sendikası"	11.143	MEMUR-SEN %15.18
		09	TÜRK DİYANET VAKIF-SEN "Türkiye Diyanet ve Vakıf Hizmet Kolu Kamu Çalışanları Sendikası"	30.710	TÜRKİYE KAMU-SEN %41.84
		18	DİN GÖR-SEN "Türkiye Diyanet ve Vakıf Görevlileri Sendikası"	12.999	BAĞIMSIZ %17.71

KAYNAK: <http://www.calisma.gov.tr>

TABLO: 5 KONFEDERASYONLARIN TOPLAM ÜYE SAYILARI

KONFEDERASYON UNVANI	ÜYE SAYISI	BİLDİRİLEN ÜYE/KABUL EDİLEN ÜYE ARASINDAKİ FARKLAR
TÜRKİYE KAMU-SEN	329.065	132.719
KESK	262.348	96.991
MEMUR-SEN	41.871	18.368
USEK	352	90
BASK	1.319	391
DEMOKRAT KAMU-SEN	39	20
BAĞIMSIZ SENDİKALAR	15.776	4938
TOPLAM SENDİKALI SAYISI 650.770		
SENDİKASIZ SAYISI 706.556		
TOPLAM KAMU ÇAL. SAYISI 1.357.326		
TOPLAM % 47.94		

KAYNAK: <http://www.calisma.gov.tr>

TABLO 6: OECD VERİLERİ

ÜLKELER	Kamu İstihdam Oranı
ABD	14,0
Almanya	15,6
Çin	20,2
Fransa	24,8
Güney Afrika	19,6
Hindistan	19,4
Hollanda	12,1
İngiltere	14,4
İspanya	15,2
İsrail	29,1
Japonya	6,0
Kanada	19,6
Polonya	36,4
Rusya	2,9
Slovenya	41,9
Şili	2,5
Türkiye	14,2

ÜLKELER	Memur Sayısı	Nüfusa Oranı
ABD	20,572,000	7,46
Almanya	4,364,100	5,27
Avusturya	441,560	5,44
Çek Cumhuriyeti	715,858	6,96
Finlandiya	536,632	10,40
Fransa	4,819,300	8,18
Hollanda	828,033	5,20
İtalya	2,275,946	3,95
İrlanda	235,326	6,19
İspanya	1,552,838	3,88
Kanada	2,548,137	8,15
Macaristan	791,436	7,80
Yeni Zelanda	205,305	5,37
Yunanistan	270,897	2,56
Türkiye (2000)	2,197,152	3,34

<http://www.ntvmsnbc.com/news/118304.asp>